UDK: 314.117(497.11)"1918/1941"

DOI: https://doi.org/10.31212/2025.nova.istrazivanja.bla.459-486

Neja BLAJ HRIBAR
Filozofski fakultet Univerziteta u Ljubljani
Institut za noviju istoriju, Ljubljana
neja.blaj-hribar@inz.si
ORCID: 0000-0003-0606-6724

Unutrašnje migracije u Kraljevini SHS/Jugoslaviji. Studija slučaja Ljubljane i doseljenika iz drugih banovina[1]

Apstrakt: U radu se analiziraju unutrašnje migracije iz delova jugoslovenske države van Dravske banovine u Ljubljanu, uz pomoć popisa stanovništva iz 1921. i 1931. godine. Zbog rada sa sirovim podacima i kreiranja novih statističkih analiza, prvi deo članka posvećen je prikazu izvora i detaljnoj metodologiji. U drugom delu su predstavljene različite moguće analize demografskih podataka iz popisa. Svrha rada nije da prikaže ukupne probleme doseljavanja u Ljubljanu i unutrašnjih migracija u prvoj Jugoslaviji između dva rata, već da kroz analizu poimeničnih popisa stanovništva pokaže njihovu primenjivost u ovoj do sada nedovoljno istraženoj temi. Analiza takođe pokazuje manjkavosti izvora i načine na koje se podaci koji nedostaju mogu dopuniti.

Ključne reči: imigracija, unutrašnje migracije, popisi stanovništva, međuratna Jugoslavija, metodologija, statistika, Hisclass

Uvod

Područje Jugoslavije je kroz istoriju bilo isprepleteno migracionim putevima, koji su se s vremenom menjali. Velika geopolitička promena koja je uticala na kretanje stanovništva bilo je formiranje prve Jugoslavije, koja je povezala geografski prostor i stvorila nove migracione tokove. Iako o masovnim migracijama unutar države možemo govoriti tek nakon Drugog svetskog rata,[2]

[1] Prilog je nastao u okviru slovenačke istraživačke infrastrukture DARIAH-SI i infrastrukturnog programa I0-0013 Raziskovalna infrastruktura Slovenskega zgodovinopisja (Istraživačka infrastruktura slovenačke istoriografije), koje finansira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost (Javna agencija za naučna istraživanja i inovacije) Republike Slovenije (ARIS). Prevod na srpski jezik: K&J Translations.

[2] Milica Sentić, „Obim i tempo migracionih kretanja stanovništva Jugoslavije", u *Migracije stanovništva Jugoslavije* (Beograd: Institut društvenih nauka u Beogradu, 1971), 35.

to ne znači da migracija pre toga nije bilo ili da su one bile zanemarljive. Slično važi i za doseljavanje u Ljubljanu. U vreme Austrougarske, Ljubljana nije bila naročito interesantna za austrijsko i šire privredno tržište,[3] pa stoga nije bilo mnogo migracija iz udaljenijih mesta isključivo zbog želje za poboljšanjem ekonomskog statusa. U to vreme su se u Ljubljanu doseljavali uglavnom ljudi iz okoline, dok je manji broj dolazio iz udaljenijih mesta.[4] Posle Prvog svetskog rata menja se ekonomski položaj današnje slovenačke teritorije u okviru nove države. Bilo bi pogrešno tražiti uzroke migracija samo u ekonomskim razlozima, jer se i kulturna i politička situacija značajno promenila. Širom Kraljevine SHS doseljavali su se po službenoj dužnosti razni državni službenici, zaposleni u lokalnim upravama, bolnicama, na izgradnji infrastrukture, na železnici i na drugim poslovima.[5] U svakom slučaju, migracija nije deterministička pojava koja se može objasniti samo jednoobraznim modelima o migracijama, već je i deo subjektivne motivacije pojedinaca.[6]

Ljubljana je zanimljiv primer unutrašnjih migracija u prvoj Jugoslaviji, jer nije bila ni glavni, ni najveći grad,[7] ali je ipak bila administrativni centar sa nekoliko fabrika i razvijenim zanatima, čime su obuhvaćeni različiti uzroci doseljavanja. Ovaj rad je ograničen na stanovnike Kraljevine van područja Dravske banovine, kao studija slučaja jednog segmenta stanovništva iz udaljenijih mesta, koji zbog malog broja nikada nije detaljnije razmatran.[8]

Prilikom istraživanja interne migracije često se susrećemo sa problemom nedostatka podataka ili njihovom nesistematičnošću i disperzijom. Kao

---

3 Andrej Studen, *Pedenarca, ksel, kelnerca, žnidar: socialnozgodovinska analiza izvora in poklicne strukture stanovalcev izbranih ljubljanskih ulic iz let 1869–1910* (Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 1993), 28.

4 Prema poslednjem popisu stanovništva u Austrougarskoj, u Ljubljani je živelo 43,4% stanovništva rođenog u drugim delovima Kranjske, 20,6% u ostalim delovima Cislajtanije i 3,6% u inostranstvu. Bureau der K. K. Statistischen Zentral-Kommission, *Österreichische Statistik. Ergebnisse der Volkszälung vom 31. Dezember 1910. Neue Folge. 1. Band.* (Wien: Kaiserlich Königliche Hof- und Staatsdruckerei. 1917), 4. Iz drugih delova države doseljavalo se prvenstveno činovništvo i zaposleni u različitim državnim preduzećima (železnica, pošta).

5 Aleksej Kalc, „Zgodovinski, socialni, gospodarski in politični vidiki migracij na Slovenskem", v *Doba velikih migracij na Slovenskem*, ur. Aleksej Kalc, Mirjam Milharčič Hladnik in Janja Žitnik Serafin (Ljubljana: Založba ZRC, 2012), 214.

6 Aleksej Kalc, „Demografija mest pred moderno statistiko, s posebnim poudarkom na 18. stoletju in vprašanju urbanega priseljevanja", *Acta Histrie* 14, št. 2 (2006): 384.

7 Ljubljana je 1931. godine bila po veličini sedmi grad Kraljevine Jugoslavije (1921. peti). – *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine. Knjiga I* (Beograd: Državna štamparija, 1937), V.

8 Velika većina analiza doseljavanja u Ljubljanu pre Drugog svetskog rata obuhvata sve doseljenike i samim tim najveću pažnju posvećuje najbrojnijem segmentu, odnosno doseljenicima iz šire okoline grada, a potom i doseljenicima iz ostalih delova Slovenije. Pogledati npr. Vladimir Leban, „Doseljevanje v Ljubljano", *Geograski vestnik 18*, št. 1–4 (1946): 60–93; Vlado Valenčič, „Etnična struktura ljubljanskega prebivalstva po ljudskem štetju 1880", *Zgodovinski časopis* 28, št. 3–4 (1974): 347–366. Sve je više i studija koje se fokusiraju samo na određeni segment imigranata, npr. Teja Krašovec „Primorski priseljenci v Ljubljani – v luči popisa prebivalstva iz leta 1928", *Arhivi 35*, št. 1 (2012): 91–104.

rezultat toga ima i manje istraživanja.[9] Istoričarka Anemari Štajdl napominje da je u mnogim aspektima evropska transatlantska migracija bolje istražena od unutrašnje migracije.[10] Istoričar Aleksandar R. Miletić takođe uočava problem nedovoljnog interesovanja za istraživanje imigracije i unutrašnjih migracija (uglavnom) u istočnoj Evropi. Poslednjih godina se broj istraživanja koja se odnose na unutrašnje migracije povećava, ali zakonodavstvo koje se odnosi na imigraciju još uvek je slabo pokriveno.[11]

Izvori koji se najčešće koriste za proučavanje unutrašnjih migracija su statističke analize popisa stanovništva. Ali za Jugoslaviju između dva rata ove analize su nepotpune (na primer, za popis iz 1921. nema ni analize po mestu rođenja). Takođe, izmenjene administrativne granice između dva popisa (1921. i 1931. g.) otežavaju poređenje podataka i praćenje demografskih promena.[12] Međutim, ovo istraživanje kao glavni izvor koristi sirove podatke popisa stanovništva, odnosno baze transkribovanih popisnih podataka pojedinaca. Ove baze podataka omogućavaju izradu statistika po sopstvenoj metodologiji, zbog toga se mogu analizirati i prethodno neupoređivani podaci za celu populaciju ili samo za određene grupe, moguće su i longitudinalne studije, a može se pratiti određeni segment populacije itd.[13] Takođe otkrivaju podatke koji su izgubljeni tokom statističke analize (unos više jezika ili jezika koji nisu bili deo klasifikacije, dodatna objašnjenja itd.)

Međutim, kako se radi o sirovim podacima, potreban je detaljniji prikaz metodologije, problema sa statističkim analizama i načina na koji se podaci tretiraju. Prezentacija izvora i metodologije tako čine prvi deo rada. U drugom delu su prikazana moguća istraživanja i analize koje podaci mogu pružiti kada je reč o internim migracijama. Treći deo ukazuje na mogućnosti dopune popisnih podataka. Rad nema nameru da predstavi celokupno pitanje unutrašnjih migracija u Kraljevini Jugoslaviji ili doseljavanja u Ljubljanu. Namera je da se kroz studiju slučaja pokaže korisnost transkribovanih popisnih podataka za proučavanje teme koja je slabo istražena upravo zbog nedostatka izvora.

---

9 Za primer Jugoslavije, istraživanja unutrašnjih migracija mnogo su bolje pokrivena u periodu posle Drugog svetskog rata. Istraživanja za prvu Jugoslaviju su više delimična, bave se užim područjima doseljavanja/iseljavanja ili samo pojedinim migrantskim grupama. Više pažnje posvećeno je kolonizacijama povezanim s agrarnom reformom.

10 Annemarie Steidl, *On Many Routes. Internal, European, and Transantlantic Migration in the Late Habsburg Empire* (West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2021), 16.

11 Aleksandar R. Miletić, „(Regular) immigration controls in the interwar (semi-)periphery? East-central- and Southeast European policy patterns", in *Refugees and Population Transfer Management in Europe, 1914–1920s*, ed. Kamil Ruszała (New York: Routledge, 2024), 250.

12 Milka Bubalo Živković, Bojan Đerčan, „Demographic changes in the Kingdom of SCS and the Kingdom of Yugoslavia", *Istorija i geografija: Susreti i prožimanja / History and Geography: Meeting and Permeations*, ed. Sofija Božič (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, Geografski institut „Jovan Cvijić", SANU), 305.

13 Neja Blaj Hribar, „Popisi prebivalstva 1857–1931. Predstavitev vira, podatki in analiza", *Prispevki za novejšo zgodovino* 62, št. 3 (2022): 25.

Popisi stanovništva u Kraljevini SHS/Jugoslaviji

U nastavku sledi analiza prepisanih podataka iz projekta Inštituta za novejšo zgodovino *Popisi stanovništva Slovenije 1830–1931*,[14] i to dva popisa stanovništva Ljubljane za 1921.[15] i 1931. godinu.[16] Transkripcija popisa izvršena je po principu doslovne transkripcije, sa izuzetkom podataka koji su prvobitno bili odgovarajuće klasifikovani (pol, veroispovest, bračno stanje, nacionalnost, jezik i sl.) i dodatnih informacija (ispravke, dopisi i sl. opisno su uključeni u polje „moja napomena").[17] Korisnicima su dostupne neuređene baze transkribovanih popisnih podataka kontaktom Inštituta.[18]

Državni popis iz 1921. godine jedini je ljubljanski popis koji nije sačuvan u Zgodovinskem arhivu Ljubljane. Za razliku od popisa iz vremena Habzburške monarhije, dokumentacija nakon statističke obrade nije vraćena opštini. U svojoj knjizi *Razvoj stanovništva na području Ljubljane* geograf Igor Vrišer pominje da je materijal popisa iz 1921. godine uništen, ali ne daje dodatne informacije.[19] Nedostatak podataka o stanovništvu ljubljanska opština je rešila tako što je u decembru iste godine sprovela gradski popis. Na ovaj način su prikupili i sadržaje koji su bolje odgovarali potrebama opštine.[20] Ova studija stoga uključuje podatke iz gradskog, a ne nacionalnog popisa. Međutim, neki opšti podaci mogu se uporediti sa statistikom državnog popisa, ali samo generalno, jer su podaci prikupljeni u drugo vreme i na drugačiji način.

---

14 „Popisi prebivalstva Slovenije", *Zgodovina Slovenije – SIstory*. Datum pristupa: 5. 4. 2024, https://www.sistory.si/publikacije/?menuBottom=8.

15 Dunja Dobaja in dr. „Transkript popisa prebivalstva Ljubljane 20. 12. 1921: Ulice od črke A do N." [rastuća baza podataka] *Zgodovina Slovenije – SIstory*. Datum pristupa 1. 8. 2023, http://www.sistory.si/publikacije/?menuBottom=8.
Saša Skok in dr. „Transkript popisa prebivalstva Ljubljane 20. 12. 1921: Ulice od črke M do Z." [rastuća baza podataka] *Zgodovina Slovenije – SIstory*. Datum pristupa 1. 8. 2023, http://www.sistory.si/publikacije/?menuBottom=8

16 Mojca Šorn in dr. „Transkript popisa prebivalstva Ljubljane 31. 3. 1931: Ulice od črke A do K." [rastuća baza podataka] *Zgodovina Slovenije – SIstory*. Datum pristupa 1. 8. 2023, http://www.sistory.si/publikacije/?menuBottom=8.
Dunja Dobaja in dr. „Transkript popisa prebivalstva Ljubljane 31. 3. 1931: Ulice od črke K do Ž." [rastuća baza podataka] *Zgodovina Slovenije – SIstory*. Datum pristupa 1. 8. 2023, http://www.sistory.si/publikacije/?menuBottom=8.

17 Više o projektu: Andrej Pančur. „Popisi prebivalstva Slovenije 1830–1931. Orodje za transkribiranje historičnih demografskih podatkov", v *Zbornik konference Jezikovne tehnologije in digitalna humanistika*, 29. 9. – 1. 10. 2016, ur. Tomaž Erjavec, Darja Fišer (Ljubljana: Filozofska fakulteta, UL, 2016), 133–141, http://nl.ijs.si/jtdh16/JTDH-2016-Proceedings.pdf. Datum pristupa 13. 9. 2024.

18 Prema transkriptu 300 lica. Kontakt na Inz@inz.si

19 Igor Vrišer, *Razvoj prebivalstva na območju Ljubljane* (Ljubljana: Kronika, 1956), 24.

20 Pored standardnih informacija, pitali su i koliko dugo je osoba u stanu, da li ima hranu u stanu, da li ima kuću van grada (i gde), da li ima sopstveni nameštaj ili je iznajmljen, i da li su se iselili (gde i kada). Istovremeno nisu se raspitivali o veri ili jeziku pojedinca. Blaj Hribar, „Popisi prebivalstva", 20.

Ljubljana svakako nije jedina koja je osetila nedostatak podataka jer materijal nije vraćen nižim upravnim jedinicama. Stoga su u sledeći zakon o popisima stanovništva 1931. godine uneli odredbu da opštine nakon pregleda i revizije svih obrazaca moraju da naprave kopije svih porodičnih isprava za sastavljanje sopstvenih popisnih knjiga.[21] Ovo takođe objašnjava zašto su od popisa iz 1931. u ljubljanskom istorijskom arhivu sačuvani samo porodični spiskovi, ali ne i pojedinačni popisni zapisi. Popisni zapisi su sadržali mnogo više pitanja nego porodični spiskovi, koji su bili svojevrsni rezime. Loša očuvanost popisnih zapisa i lošija statistička obrada uzrok su čestih zabluda u literaturi da su jugoslovenski popisi bili siromašniji podacima od austrougarskih popisa.[22]

Podaci i njihova obrada

Pre obrade podataka trebalo je utvrditi kriterijume po kojima se utvrđuje ko jeste, a ko nije doseljenik iz „drugih" krajeva Kraljevine SHS/Jugoslavije. Pošto se radi o unutrašnjim migracijama, kriterijum državljanstva se odmah eliminiše. U Habzburškoj monarhiji status stranstva određivao se zavičajnim pravom.[23] Ali budući da je bio nasledan (žene su dobijale muževljevo nakon udaje)[24] i promena nije bila laka, postojala je mogućnost da lice nikada nije ni boravilo u svojoj zavičajnoj opštini, zbog toga ovi podaci nisu relevantni i pouzdani za određivanje migratornih kretanja. Prema zakonu o zavičajnom pravu iz 1896. godine, bilo je u austrijskom delu monarhije posle deset godina stalnog boravka u novoj opštini moguće podneti zahtev za promenu.[25] Za prijem u zavičajnost bile su odgovorne opštine.[26] U Kraljevini Jugoslaviji zakonodavstvo o zavičajnom pravu objedinjeno je tek 1933. godine. Zakon o opštinama predviđao je da građani već nakon pet godina mogu da podnesu zahtev za promenu zavičajnog prava, a nakon deset godina ga automatski dobijaju (ako nije bilo drugih

---

21 „Pravilnik za izvršenje popisa prebivalstva, kmetijskih gospodarstev in domače živine v kraljevini Jugoslaviji dne 31. marca 1931. leta", *Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine* 2, 21. kos, 26. 3. 1931, 404, § 59.

22 Blaj Hribar, „Popisi prebivalstva", 23.

23 Austrijski zakon je priznavao dva nivoa stranstva – stranci (Fremde) bili su svi koji nemaju zavičajno pravo u svojoj opštini prebivališta, dok su lica sa drugim državljanstvom stranci (Auslender odn. Staats Fremde). Blaj Hribar, „Popisi prebivalstva", 15.

24 Zavičajno pravo dato je samo građanima, „iz kojeg su proistekla naknadna politička prava, kao što su pravo na opštinsko biračko pravo za određene populacije (birači po obrazovanju) i pravo na dobijanje socijalne podrške". Irena Selišnik, „Status državljanstva ob nastanku nove Države SHS. Strategije izbire", *Zgodovinski časopis* 75, št. 3–4 (2021): 478.

25 „Gesetz vom 5. Dezember 1896, wodurch einige Bestimmungen des Gesetzes vom 3. Dezember 1863 (R. G. Bl. Nr. 105), betreffend die Reglung der Heimatverhältnisse, abgeändert werden", *Reichsgesetzblatt für die im Reichsrath vertretenen Königreiche und Länder*, 222/1896. Datum pristupa 6. 1. 2025, ALEX/Österreichische Nationalbibliothek https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=18960004&seite=00000743

26 Više detalja potražiti u Selišnik, „Status državljana" i Dominique Kirchner Reill, Ivan Jeličić, Francesca Rolandi, „Redefining Citizenship after Empire: The Rights to Welfare, to Work, and to Remain in a Post-Habsburg World", *The Journal of Modern History* 94, no. 2 (2022): 326–362.

primedbi, kao što su npr. pravosudne istrage).[27] Uprkos postepenom pojednostavljivanju promene zavičajnog prava, koje stoga bolje odražava životnu stvarnost pojedinca, ono još uvek nije idealno sredstvo za određivanje ko je migrant. Ovo se posebno odnosi na popise, koji odražavaju samo kratak trenutak u vremenu i ne govore kako se nasleđe pojedinca promenilo tokom vremena.

Maternji jezik je takođe nepouzdan podatak, jer ne uzima u obzir činjenicu da su zemlje porekla (i prebivališta) bile jezički mešovite oblasti i da pojedinci mogu biti dvojezični od rođenja. Takođe, termin maternji jezik[28] nije objektivan i nije bio na isti način shvaćen među stanovništvom. Isti je slučaj i sa jezikom komunikacije (popisno pitanje u popisima iz Cislajtanije), jer se dešavalo da ljudi unose više jezika, dok su statističari u analizi birali samo jedan.[29] U ovoj analizi će se status imigranata stoga određivati prema mestu rođenja kao jedinoj nepromenljivoj kategoriji (za razliku od zavičajnog prava), koja ujedno i jedina ukazuje na to da se određena osoba preselila. Mesto rođenja je tako najčešći kriterijum za određivanje „migrantskog statusa" u bazama podataka.[30]

Geografski, analizom su obuhvaćeni svi oni koji su rođeni na teritoriji Kraljevine SHS/Jugoslavije (prema poslednjim važećim mirovnim ugovorima i bilateralnim sporazumima) i istovremeno van granica Dravske banovine nakon razgraničenja banovina prema ustavu od 3. septembra 1931. godine. To se u osnovi odvijalo duž stare kranjske i štajerske granice prema Hrvatskoj i tako predstavlja i određeni administrativni kontinuitet. Oba pristupa, definisanje mesta rođenja kao kriterijuma ko je imigrant i striktno definisanje geografskog područja prema političko-administrativnoj granici u datom trenutku, pomažu da se izbegne strogi nacionalistički aspekt migracije. Imigranti se ne biraju na osnovu njihovog jezika ili (percipirane) etničke/nacionalne pripadnosti, čime se obuhvata heterogenost područja.

Analizom je obuhvaćeno celokupno prisutno stanovništvo u Ljubljani, makar i privremeno, uz neke izuzetke. Ljudi su različito tumačili pojmove privremenog i trajnog prisustva. Mnogi koji već duže vreme borave u Ljubljani ipak su se prijavili kao privremeni stanovnici. Zašto su izabrali privremeno prisustvo, nemoguće je sa sigurnošću reći (nisu oduvek živeli tu, nisu

---

27 „Zakon o občinah", *Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine IV., 35. kos, 29. 4. 1933*, § 17, 538.

28 Više o maternjem jeziku u analizi podataka.

29 Više: Vlado Valenčič. „Etnična struktura", 347–366; Andrej Studen, „Moderni avstrijski popisi prebivalstva 1857–1910", v *Zgodovinski pogledi na zadnje državno ljudsko štetje v Avstrijskem primorju 1910. Jezik, narodnost, meja*, ur. Barbara Šterbenc Svetina, Petra Kolenc in Matija Godeša (Ljubljana: Založba ZRC, 2012), 25–36; Rok Stergar and Tamara Scheer, „Ethnic boxes: the unintended consequences of Habsburg Bureaucratic classification". *Nationalities Papers* 46, no. 4 (2018): 575–591; Wolfang Göderle, „Administration, science, and the State: The 1869 Population Census in Austria-Hungary", *Austrian History Yearbook* 47 (2016): 61–88.

30 Na primer, Brižit Andreson pravi razliku između tri oblika migranata – migranta po zakonu, migranta po podacima i migranta po javnom imidžu. Briget Andreson, „New directions in migration studies: towards methodological de-nationalism", *Comparative Migration Studies* 7, art. no. 36 (2019): 2.

nameravali da ostanu, bili su privremeno u svom trenutnom prebivalištu...). Stoga su iz podataka uklonjeni samo oni koji su bili trajno odsutni i oni koji su privremeno prisutni, gde je jasno navedeno da su prisutni samo na kratko vreme (posete, gosti hotela, putnici itd.). Posebna kategorija koja takođe nije uzeta u obzir u analizi su vojnici. Oni su bili najveća imigrantska populacija iz drugih delova Kraljevine, sa oko 2000 samo po popisu iz 1931. godine. Međutim, mnogima nedostaje više popisnih podataka (uključujući i mesto rođenja), što bi onemogućilo poređenje sa popisima iz vremena Habzburške imperije, jer oni nisu bili deo civilnih popisa (popisani su od strane vojnih vlasti). Uključivanje i analiza vojnika kao posebne kategorije predstavlja mogući pravac budućih istraživanja.

Za analizu podataka neki skupovi podataka su morali biti standardizovani i/ili klasifikovani. U slučaju geografskih podataka (mesto rođenja, zavičajno pravo), objedinjavanje je bilo neophodno zbog promena u nazivima mesta i zapisima na različitim jezicima. Geografske koordinate za izradu mapa su dobijene iz GeoNames baza podataka, objedinjene u njihove današnje nazive.[31] U uzorak su uključivana samo lica čije se mesto rođenja bez sumnje moglo svrstati u odabrano geografsko područje.[32]

Zanimanja su još jedan primer standardizacije analiziranih podataka. Moguća klasifikacija bi bila ona koju već koriste državni statističari za analizu popisa. Međutim, zbog međunarodne uporedivosti, a pre svega zbog toga što je za ovi rad značajniji društveni status lica nego stvarna profesija, koristi se međunarodna kategorizacija društvenog statusa u prošlosti – Hisclass, koja se zasniva na međunarodnoj zaštiti podataka istorijskih profesija Historical international clasification of occupations – HISCO.[33] Zasnovana je na Međunarodnoj standardnoj klasifikaciji zanimanja – ISCO i prilagođena istorijskim zanimanjima.

Hisclass određuje društveni status u zavisnosti od toga da li se radi o fizičkom ili intelektualnom radu, sektoru, koliko je znanja potrebno za njega i koliko se samostalno rad može obavljati ili rad nadgledaju drugi. Tako se na osnovu jednostavnog tabelarnog sistema može za svaku profesiju odrediti Hisclass, koji ima 12 nivoa.[34] Postoji i Hisclass 5, koji predstavlja pojednostavljenu društvenu strukturu od 5 klasa. Moguće je odrediti Hisclass i preko HISCO kodova. Svako zanimanje ima svoju jedinstvenu HISCO šifru, koja se

---

31 Geonames, https://www.geonames.org/ Rowlingson B (2019). _geonames: Interface to the „Geonames" Spatial Query Web Service_. R package version 0.999, https://CRAN.R-project.org/package=geonames.

32 U analizi su uzete u obzir najmanje geografske jedinice koje se mogu precizno identifikovati (mesto, opština, srez, banovina).

33 Marco H. D. van Leeuwen and Ineke Maas, *Hisclass; a historical international social class scheme* (Leuven: Leuven University Press, 2011). Za baze podataka pogledati i: Standardized occupations, *International Institute of Social History*, datum pristupa: 10. 9. 2024. https://iisg.amsterdam/en/hsndb/standardized-occupations

34 Leeuwen and Maas, *Hisclass*, 26.

zatim povezuje sa šiframa statusa (pozicijom u okviru zanimanja), vezama i/ili vrstom produkcije. Kombinacija ovih podataka takođe ima unapred određenu Hisclass klasu.[35] Za analizu je korišćena baza HISCO kodova na engleskom jeziku, koja je deo dokumentacije R paketa (proširenja za R statistički programski jezik, koji sadrže kod, podatke i dokumentaciju). Šifre za zanimanja su se ručno unosile u bazu podataka. Sa konvertovanjem u programu R se tada dobijaju podaci za Hisclass i Hisclass 5.[36] Problem na koji se nailazi u ovom postupku nisu samo prevodi, već i generalizovani zapisi zanimanja u popisima, koji u izvesnoj meri utiču na to da određivanje zanimanja u bazi HISCO bude subjektivno. Iako bi u budućnosti imalo smisla napraviti HISCO baze podataka na jezicima područja u fokusu istraživanja (i proveriti njihovu kompatibilnost sa Hisclassom), Hisclass već sada pruža osnovni pregled društvenog statusa pojedinaca i omogućava međunarodna poređenja.

Kako Štajdl piše u svojoj studiji o migracijama u Habzburškom carstvu, svrha korišćenja kvantitativnih pristupa nije vraćanje materijalističkom strukturalizmu, već produbljivanje našeg razumevanja različitih migracionih obrazaca povezivanjem migracija sa ekonomskim, društvenim i kulturnim karakteristikama.[37] Treba dodati da sa novim tehnologijama i sve većom dostupnošću velikih baza podataka (uključujući istorijske podatke) raste interesovanje za kvantitativna istraživanja. S obzirom na prividnu objektivnost velikih količina mašinski obrađenih podataka, važno je stalno kritički sagledavati metodologiju, način na koji se podaci prikupljaju i obrađuju i biti svestan njihove subjektivnosti. Stoga je u ovom radu posebna pažnja posvećena analizi izvora i opisu metodološkog pristupa, kako bi se ukazalo na probleme sa kojima se istraživači mogu susresti prilikom analize podataka ovog tipa.

Analiza podataka popisa stanovništva

Kako je pomenuto, analize su rađene prema transkribovanim podacima za popise iz 1921. i 1931. godine. Početno uređivanje podataka urađeno je programima Exel i Open Refine. Naknadne korekcije, analize, konverzije i vizuelizacija podataka izvršene su pomoću statističkog programa R.[38] Analize predstavljene u nastavku su samo primeri mogućih analiza, jer korišćeni podaci omogućavaju mnoge druge vrste istraživanja.

---

35 Marco H. D. van Leeuwen, *HISCO: Historical international standard classification of occupations* (Leuven, Bilgium: Leuven University Press, 2002), 315–323.

36 Junkka J, Sandström G (2024). _hisco: HISCO classification_. R package version 0.2.9000, https://github.com/junkka/hisco.

37 Steidl, *On Many*, 15–16.

38 R (u 4.3.2 (2023-10-31 ucrt); R Core Team, *R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing* (Vienna, 2021). https://www.R-project.org/.

Rast stanovništva i imigracije

Stanovništvo Ljubljane je kroz istoriju postepeno raslo, a eksponencijalni rast počeo je krajem 19. veka. Prema procenama, u Ljubljani je 1890. godine živelo nešto manje od 30.000 ljudi, a uoči Prvog svetskog rata taj broj se približavao 50.000.[39] Prvi svetski rat usporio je rast,[40] ali je broj stanovnika grada ubrzo ponovo naglo počeo rasti. Prema zvaničnoj državnoj statistici, 1921. godine Ljubljana je imala 53.294 stanovnika, a 1931. godine 59.767.[41] U poređenju sa austrougarskim popisima, Ljubljana je takođe povećala svoje opštinske granice – 1914. godine katastarska opština Spodnja Šiška se pridružila Ljubljani, a manje promene opštinskih granica desile su se 1929. godine.[42] Podaci korišćeni za Grafikon 1 su različiti jer je za tačnost poređenja bilo potrebno ukloniti iste segmente stanovništva kao i za identifikaciju doseljenika, odnosno vojnike, hotelske goste, putnike, itd., a 1921. godine, kako je već pomenuto, obrađuju se podaci iz opštinskog popisa.

Na Grafikonu br. 1 prikazan je porast stanovništva i imigranata iz Kraljevine prema popisima iz 1900, 1910, 1921. i 1931. godine. Kao što se i očekivalo, broj imigranata iz drugih delova Kraljevine počeo je da raste brže nakon promene državnog okvira. Od 1900. godine njihov broj je porastao sa 1,5% na 3,1% ukupnog stanovništva. Samo od popisa iz 1921. do 1931. skočio je za 80,4%, a tokom celog prikazanog perioda povećan je za 350,3% (sa 511 na 1790).

U popisu iz 1921. godine nalaze se i podaci o vremenu preseljenja u Ljubljanu. Od 996 doseljenika, 881 ih ima taj podatak. Prvi je došao u Ljubljanu 1843. godine, prosečna godina je 1914, a medijan 1919. godine. Među doseljenicima sa popisa iz 1921. godine samo 215 njih je već živelo u Ljubljani u vreme prethodnog popisa 1910. godine, gde je bilo navedenih 807 doseljenika. Nažalost, popisi ne dozvoljavaju analizu šta se desilo sa ostalim migrantima iz popisa 1910. godine, ali najverovatnije su migrirali dalje, vratili se u prethodno mesto stanovanja ili su poginuli. S obzirom na to da je u međuvremenu došlo do rata, jedan od uzroka je bila mobilizacija muškog dela stanovništva. U svakom slučaju, podaci ukazuju na nedovoljno pomenutu migraciju iz gradova,[43] što se naravno ne odnosi samo na one koji su već migrirali, već i na starosedeoce. Znajući da je migracija u grad i iz grada konstanta, važno je napomenuti prikaz brojeva u grafikonu 1.

---

39 Lojze Pipp, „Razvoj števila prebivalstva Ljubljane in bivše Vojvodine Kranjske", *Kronika slovenskih mest* 2, št. 1 (1935): 70.

40 Pored vojnih žrtava, posledice rata trpelo je i civilno stanovništvo. Zbog nestašice, loše snabdevenosti i zaraznih bolesti stopa smrtnosti je 1918. godine porasla na 18,1 promila (u poslednjih pet godina pre rata iznosila je 14,9 promila). Mojca Šorn, *Pomankanje in lakota v Ljubljani med véliko vojno* (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2020), 262.

41 *Definitivni rezultati, Knjiga I*, XIV.

42 Vrišer, *Razvoj prebivalstva,* 18.

43 Steidl, *On Many*, 49.

Grafikon br. 1. Rast broja stanovnika i doseljenika

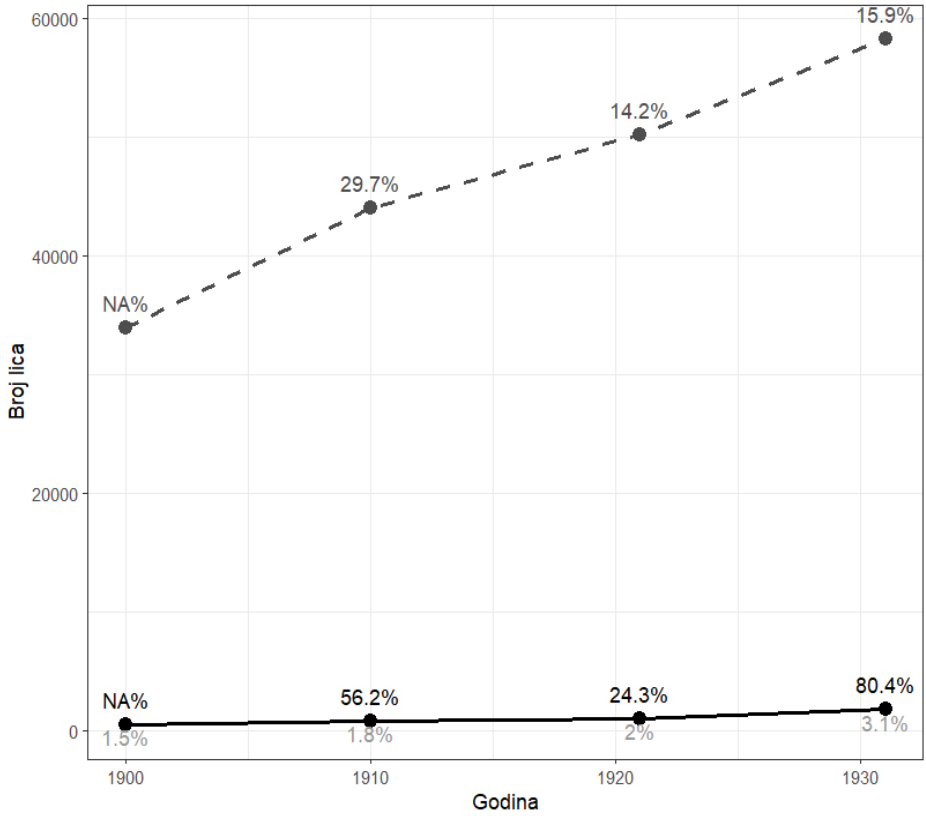

Gornja linija = rast stanovništva (i procentualno povećanje),
donja linija = broj imigranata (i procentualno povećanje).
Svetlosiva = procenat doseljenika u odnosu na ukupnu populaciju.

Pol, godine i status

Ukupno je u Ljubljani 1931. godine bilo 45,53% muškaraca i 54,47% žena. Među imigrantima iz Kraljevine bilo mnogo više muškaraca (55,7% u 1921. godini i 61,8% u 1931), posebno u poređenju sa opštom populacijom. Pregledom grafikona br. 2 (Distribucija prema starosnoj grupi i polu) nalazimo da je rodna razlika najveća kod mlađe radno sposobne populacije (15–44). U popisu iz 1921. godine razlike su nešto manje, a jedan od uzroka su najverovatnije posledice Prvog svetskog rata.

Grafikon br. 2. Distribucija po starosnim grupama i polu u popisima 1921. i 1931.

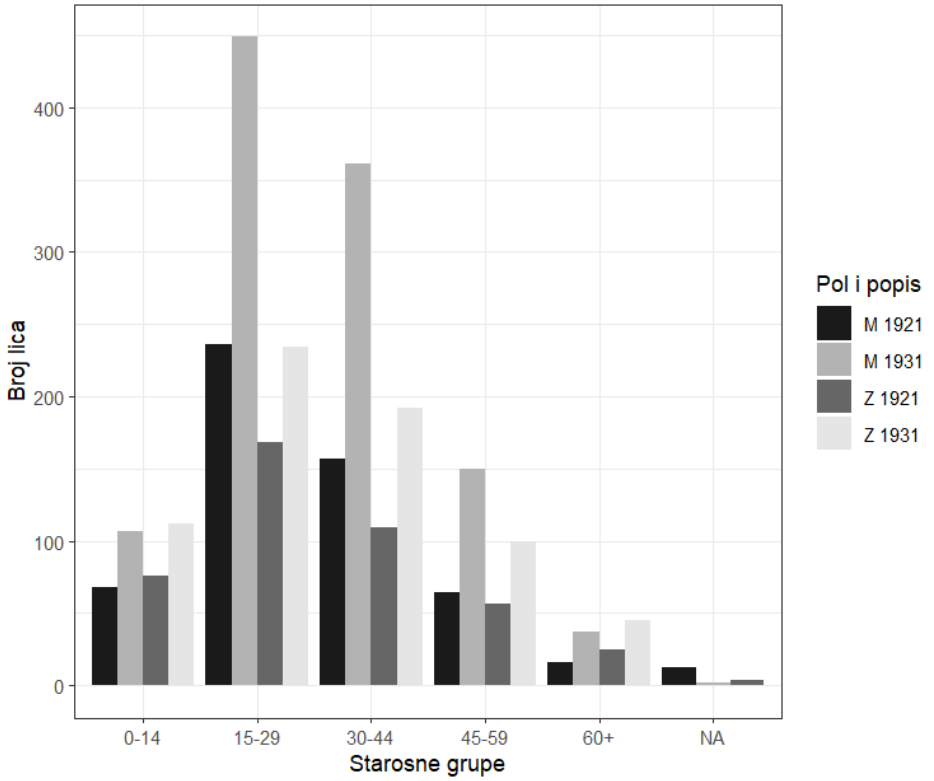

Tabela br. 1: Imigranti prema porodičnom statusu u popisima iz 1921. i 1931. godine[44]

Status	**1921.**	**1931.**
oženjen	41,81%	46,23%
samac	46,85%	47,53%
udovac	5,79%	4,48%
razveden	0,76%	1,24%
razdvojen[45]	0	0,13%
nema zapisa	4,79%	0,39%
Ukupno:	100	100

Odnos polova i broj neoženjenih pokazuje da, iako su samci bili najčešći migranti, žene nisu bile istorijski sedentarne ili samo sledbenice mu-

44 Porodični status osoba starijih od petnaest godina.
45 U popisu iz 1921. godine nije bio moguć odgovor razdvojen.

škaraca u procesu migracije.[46] Na primer među imigrantima prema popisu iz 1921. godine ima 80 neudatih žena starijih od 20 godina. Nažalost, kod čak sedamnaest njih nedostaje podatak o vremenu dolaska u Ljubljanu. Ostale 63 došle su u Ljubljanu između 1866. i 1921. godine. Od njih je 30 bilo mlađe od 20 godina u vreme selidbe, a 33 starije. Najstarija je imala 38 godina.

Bolji pregled migracije žena u Ljubljanu zahtevao bi duži vremenski okvir i šire geografsko područje emigracije. Na primeru doseljavanja u Trst, Aleksej Kalc je utvrdio da je industrijalizacija grada počela da menja odnos između muških i ženskih imigranata, koji je ranije bio u korist žena. Jaz se proširio kako su se izgledi za stalno zaposlenje proletarijata u gradu poboljšali (pre toga je više muškaraca migriralo sezonski) i kako se međunarodna migracija intenzivirala.[47]

Maternji jezik i nacionalnost

Kako su podaci za 1921. godinu dostupni samo iz gradskog popisa, poređenje dva popisa nije moguće. Međutim, iz statistike državnog popisa možemo naći samo podatke za celokupno stanovništvo Ljubljane, i to samo za maternji jezik, koji je inače po načinu evidentiranja podataka izjednačen sa nacionalnom pripadnošću. U rezultatima popisa, prema podacima o maternjem jeziku prisutnog stanovništva, stanovništvo se deli na Srbe i Hrvate, Slovence, Nemce, Čehe... U Ljubljani je u 1921. godini navedeno (civilno i vojno, stalno i prolazno prisutno) 47.179 Slovenaca, 3150 Hrvata i Srba, 1826 Nemaca i 1139 ostalih.[48]

Istoričar Piter Troh je podelio jugoslovenstvo vladajućih elita na tri vremenska perioda koji se poklapaju sa političkim promenama u zemlji. Parlamentarni period (1918–1929) jeste vreme kompromisnog jugoslovenstva, kada se tolerišu razlike među jugoslovenskim plemenima, kraljevska diktatura (1929–1935) vreme je integralnog jugoslovenstva, a od kraja diktature pa nadalje je period realnog jugoslovenstva koje ima za cilj postepeno formiranje jugoslovenske nacije.[49] Istoričar Dušan Fundić predlaže i četvrti period minimalnog jugoslovenstva, koji počinje Sporazumom Cvetković–Maček (1939) i traje do početka rata u Jugoslaviji[50].

---

46 Tjaša Učakar, „Dom, domovina in identiteta: priseljenke v slovenskem prostoru", v *Ženske na poti, ženske napoti = Women away, women on the way: migrantke v slovenski nacionalni imaginaciji = female migrants in the Slovene national imagination*, ur. Ksenija Vidmar Horvat (Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2014), 170.

47 Aleksej Kalc, „Žensko priseljevanje in zaposlovanje v Trstu na prelomu 19. in 20. stoletja", *Dve Domovini*, št. 40 (2014): 14.

48 *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 januara 1921 god*. (Sarajevo: Državna štamparija, 1932), 292–293.

49 Pieter Troch, „Yugoslavism between the World Wars. Indecisive Nation Building", *Nationalities Papers* 38, no. 2 (2010): 229.

50 Dušan Fundič, „'Being capable or incapable of governing a great Yugoslavia': The Serbian Right Wing and the Ideologies of Yugoslavism (1934–1941)", in *The Serbian Right-Wing*

Razlika između kompromisnog i integralnog jugoslovenstva vidi se i u popisima. Kao što je pomenuto, 1921. godine stanovništvo nije ispitivano po nacionalnosti, već je u statistici maternji jezik bio povezan sa nacionalnošću (iako nije jasno da li su Srbi i Hrvati i Slovenci klasifikovani kao narod ili pleme, tretiraju se odvojeno u statistici kao i druge nacionalnosti). Deset godina kasnije, u popis je uključeno i pitanje nacionalnosti, a u uputstvu za popunjavanje je izričito navedeno da je moguće birati samo između jugoslovenske nacionalnosti ili strane nacionalnosti. U međuvremenu nije postojalo konkretno uputstvo o maternjem jeziku.[51] Naravno, nisu svi poštovali uputstva, pa u zapisima nalazimo slovenačku, hrvatsku, srpsku i jugoslovensku nacionalnost, a statističari su sve ujedinili u jugoslovensku. U mojoj analizi, međutim, podaci o posebnim nacionalnostima su ostali, iako nemaju veliku statističku vrednost, jer ne možemo znati koliko bi ljudi izabralo nešto drugo osim jugoslovenske nacionalnosti ako ne bi sledili uputstva. Podaci su posebno interesantni kada se uporede sa onima o maternjem jeziku, što se može videti u tabeli br. 2, gde su navedene nacionalnosti i maternji jezici koje navode doseljenici o kojima se govori.

Među imigrantima su dve osobe navele po dva maternja jezika (obe jugoslovenske nacionalnosti), jedan hrvatski i slovenački, druga slovenački i srpski (samo prvi pisani jezik se uzima u obzir u gornjoj analizi). Među ostalim stanovništvom Ljubljane nekoliko puta se pojavljuju po dva maternja jezika, najčešće slovenački i nemački, a jedna osoba je navela kranjski jezik. Među svim stanovnicima grada neki imaju registrovane dve nacionalnosti (italijansku i jugoslovensku, slovenačku i jugoslovensku, češko-nemačku, američko-japansku). Ne želim u ovom trenutku da nagađam zašto je neko uneo dve nacionalnosti ili dva maternja jezika. U svakom slučaju, ovo pokazuje da pojmovi nacionalnosti i maternjeg jezika nisu tako jednoznačni kao što često izgledaju na prvi pogled i nikako nisu nužno međusobno povezani.

Parties and Intellectuals in the Kingdom of Yugoslavia, *1934–1941*, ed. Dragan Bakić (Institute for Balkan Studies of the Serbian Academy of Sciences and Arts, 2022), 282.
Vidi takođe: Ivo Banac, *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji: porijeklo, povijest, politika* (Zagreb, Globus, 1988); Christian Axboe Nielsen, *Making Yugoslavs. Identity in King Aleksandar's Yugoslavia* (University of Toronto Press, 2014); Dejan Djokić, ed., *Yugoslavism. Histories of a Failed Idea, 1918–1992* (London, C. Hurst & Co., 2003); Siniša Malešević, „Grounding civic nationhood: the rise and fall of Yugoslav nationalism, 1918–91", *Canadian Slavonic Papers* 66, no. 1–2 (2024), 8–35; Jurij Perovšek, „Jugoslovanstvo in vprašanje narodov v južnoslovanski problematiki 19. in 20. stoletja", *Prispevki za novejšo zgodovino* 39, št. 2 (1999), 7–24.

51 „Pravilnik za izvršenje popisa prebivalstva", *Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine* 2, 21. kos, 26. 3. 1931, 406.

Tabela br. 2. Nacionalnosti u popisu iz 1931. godine
i broj različitih maternjih jezika

Nacionalnost	**Maternji jezik**	**Broj**
Jugoslovenska	hrvatski	654
	slovenački	496
	srpski	220
	srpskohrvatski	228
	nemački	37
	jugoslovenski	31
	mađarski	10
	češki	3
	talijanski	4
	bugarski	2
	rumunski	1
Slovenačka	hrvatski	2
	slovenački	17
	nemački	1
Hrvatska	hrvatski	12
	slovenački	1
Srpska	srpski	20
Češka i Čehoslovačka	hrvatski	2
	nemački	3
	češki	9
	čehoslovački	1
Nemačka	hrvatski	1
	nemački	20
	mađarski	4
Austrijska	nemački	1
Mađarska	nemački	1
	mađarski	4
Talijanska	talijanski	1
	slovenački	1
Ruska	talijanski	1
	ruski	2
Rumunska	rumunski	1
Jevrejska	mađarski	1
	španski	1

Mesto rođenja

Mesto rođenja bilo je osnovni kriterijum za određivanje ko je imigrant iz odabranog područja, a analize vezane za geografske podatke najlakše je prikazati na karti. Na kartama br. 1 i 2 prikazana je učestalost pojavljivanja svih mesta rođenja dotičnih imigranata. Već na prvi pogled je očigledno da je najveća koncentracija na granici. Izdvajaju se mesta oko Čabra, Pregrade i Desnića, kao i severnije, oko Varaždina i Čakovca. Veće gustine javljaju se i u Dalmaciji. Iako se po broju izdvajaju gradovi Beograd, Osijek i Sarajevo, očigledno je da su imigranti dolazili iz najrazličitijih sredina, od potpuno ruralnih do većih gradova.

Upoređujući karte ostaju ista središta koncentracije, ali je u popisu 1931. godine uočljiviji i dolazak doseljenika iz područja zemlje koja ranije nisu bila zastupljena. To su manji brojevi, sa izuzetkom veće koncentracije imigranata iz okoline Livna. Širenje imigrantskog fonda na nova područja ne iznenađuje u smislu dužeg trajanja formiranja nove države.

Veliki broj doseljenika iz Dalmacije može se objasniti i opštom velikom emigracijom iz tog područja i pre Prvog svetskog rata, nakon kog se ovaj trend nastavio. Razlozi su bili prvenstveno ekonomske prirode.[52] Posle rata može se dodati i uticaj italijanske okupacije. I pored toga što su ti krajevi posle konačnog razgraničenja pripali Jugoslaviji, veći broj ljudi je emigrirao. Nemoguće je predvideti zašto su došli u Ljubljanu, ali bi bilo potrebno analizirati da li su te migrantske rute postojale pre rata. U međuratnom periodu više od četvrtine prekookeanskih migranata je putovalo sa kartom koju je kupio prethodno preseljeni poznanik, a dve trećine je imalo rođake koji su već bili na odredištu.[53] Mogućnost postojanja migracionih mreža mogla bi se pokazati pre svega ličnim dokumentima, ali bi se takođe moglo analizirati koliko se članova porodice (ili, na primer, stanara iz istog mesta) vremenom pridružilo domaćinstvu. Rezultati će u najboljem slučaju biti indikativni (verifikacija od strane različitih domaćinstava nije opcija, jer je teško dokazati porodične ili prijateljske odnose), ali bi ipak mogli da pokažu da li je postojala migrantska mreža i, ako postoji, odakle.

---

52 Ivan Hrstić, „Iseljavanje iz Vrgorske krajine od 1921. do 1931", u *Cjelovitost Zabiokovlja: Pluridisciplinarni pristup, zbornik radova*, ur. Mrkonjić Anđelko i Medić Davorin (Mostar, Fram Ziral, 2011).

53 Ulf Brunnbauer, „Labour Emigration from the Yugoslav Region", in *Transnational Societies, Transnational Politics. Migration in the (Post) Yugoslav Region, 19th–21st Century*, ed. Ulf Brunnbauer (Múnchen: R. Oldenbourg Verlag, 2009), 33.

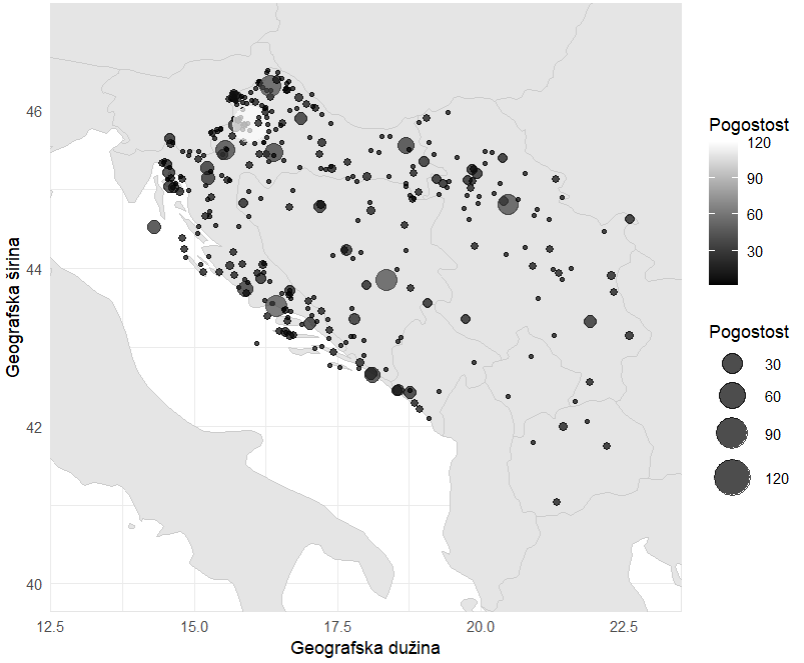

Karta br. 1. Mesta rođenja 1921. godine

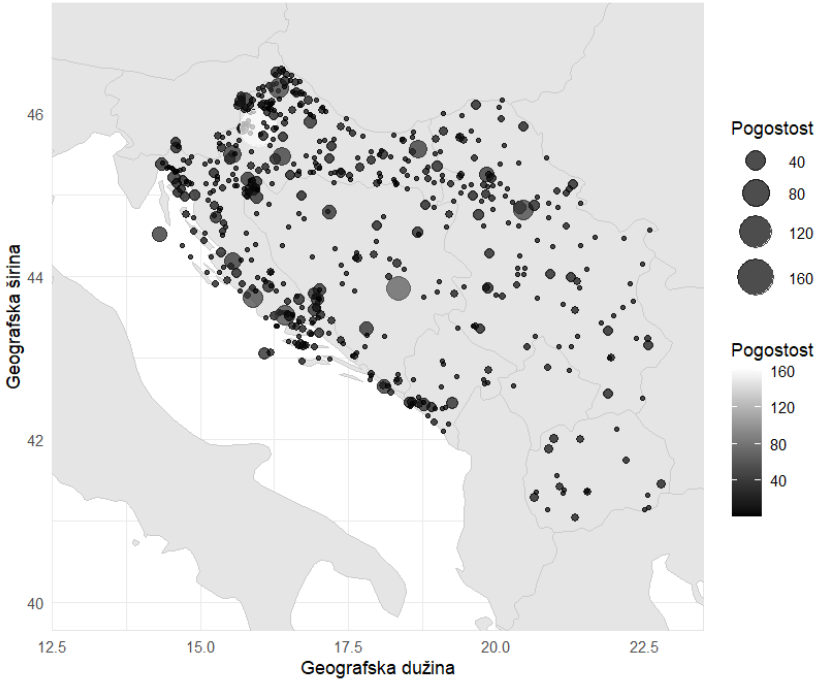

Karta br. 2. Mesta rođenja 1931. godine

Socijalna struktura (g. 1921)

Socijalnu strukturu pokazuje Hisclass klasifikacija. U analizu su uključeni imigranti rođeni pre 1905. godine. Prema samoj Hisclass klasifikaciji, studenti, udovice, domaćice itd. isključeni su iz društvene strukture, jer ove informacije same po sebi ne odražavaju njihov društveni položaj.[54] Njima i licima bez profesije ili sa profesijama kojima se zbog nedostatka informacija ne može dodeliti HISCO šifra (npr. samo pripravnik) predstavljaju poslednju grupu NA (nema podataka). Podaci su na grafikonu razdvojeni po polu.

Grafikon br. 3: poređenje HISCLASS po polu (popis 1921)

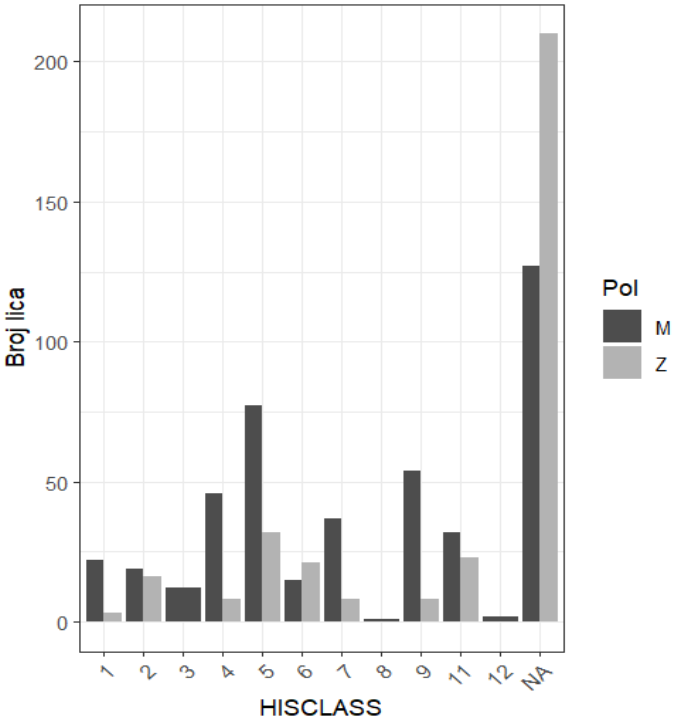

Najmanji broj imigranata predstavljaju samostalni poljoprivrednici (Hisclass 8) i nekvalifikovani poljoprivredni radnici (12). S obzirom na nisku poljoprivrednu proizvodnju u gradu[55] to ne iznenađuje, a imigrantsko seosko stanovništvo se u gradu uglavnom prekvalifikovalo. Najveći broj imigranata svrstava se u srednju klasu. Za realnu sliku odnosa između klasa bila bi potrebna klasna analiza celokupnog stanovništva grada.

54 Leeuwen i Maas, *Hisclass*, 56–60.

55 Godine 1931, prema popisu stanovništva u Ljubljani, samo 3,9% stanovništva (uključujući i izdržavane) živelo je od poljoprivrede. *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine. Knjiga IV* (Sarajevo: Državna štamparija, 1940), 83.

Za žene imigrante slika je malo drugačija nego za muškarce ili ukupnu distribuciju. Najviše ih je u 5 (niži činovnici i prodavačice), 11. (nekvalifikovani radnici) i 6. (niža nadzorna radna mesta) razredu, ali su proporcionalno bolje zastupljene u 6. razredu nego muškarci, a u 2. (viši stručnjaci) i 11. razredu postoje veoma male razlike između polova. Nijedna žena nije zaposlena u poljoprivredi (8 i 12) i u razredu 3 (niži rukovodioci).

Hisclass distribucija se takođe može uporediti sa drugim popisnim podacima. Na kartama br. 3, 4 i 5 prikazana su mesta rođenja prema društvenoj strukturi prema sistemu Hisclass 5. Karta br. 3 prikazuje najviše društvene klase, tačnije prvu klasu prema Hisclass 5. To uključuje najviše obrazovane kadrove, velike zemljoposednike i vlasnike preduzeća, više rukovodioce i visoke državne činovnike. Drugi i treći razred obuhvataju službenike, nadzornike, nefizičke radnike i srednje kvalifikovane radnike i na taj način grubo pokrivaju tzv. srednju klasu. Karta br. 5 prikazuje niže slojeve – nisko i nekvalifikovane radnike i poljoprivredne radnike.

Poređenje pokazuje da su imigranti iz srednje klase prilično ravnomerno geografski raspoređeni, dok je veća verovatnoća da će niži slojevi biti iz pograničnih područja, a elita iz gradova ili industrijalizovanijih oblasti. Za bolji uvid u odnos društvenog položaja i geografskog porekla bila bi neophodna detaljnija analiza, kako po klasama, tako i po pojedinačnim delatnostima, i dalje poređenje sa 1931. godinom.

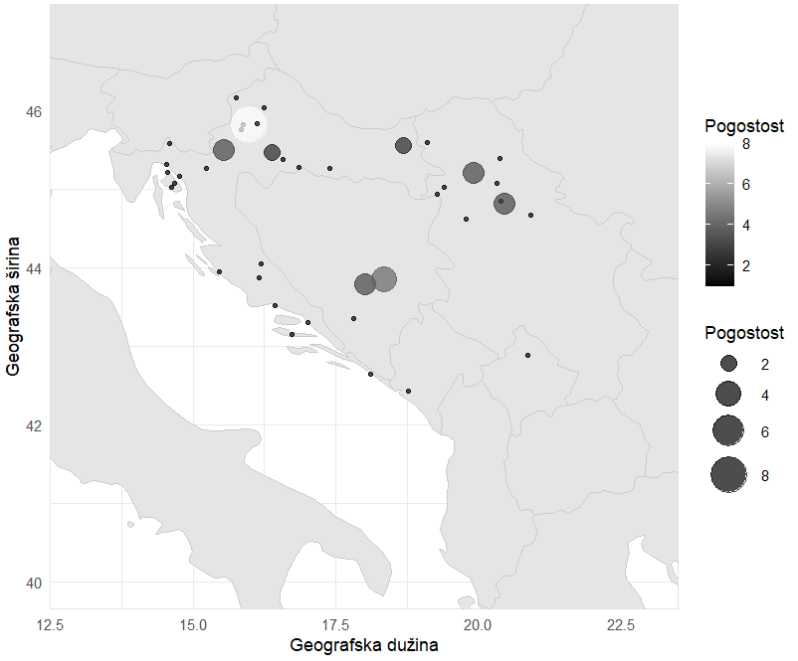

Karta br. 3. Mesta rođenja imigranata iz 1. klase prema Hisclass 5

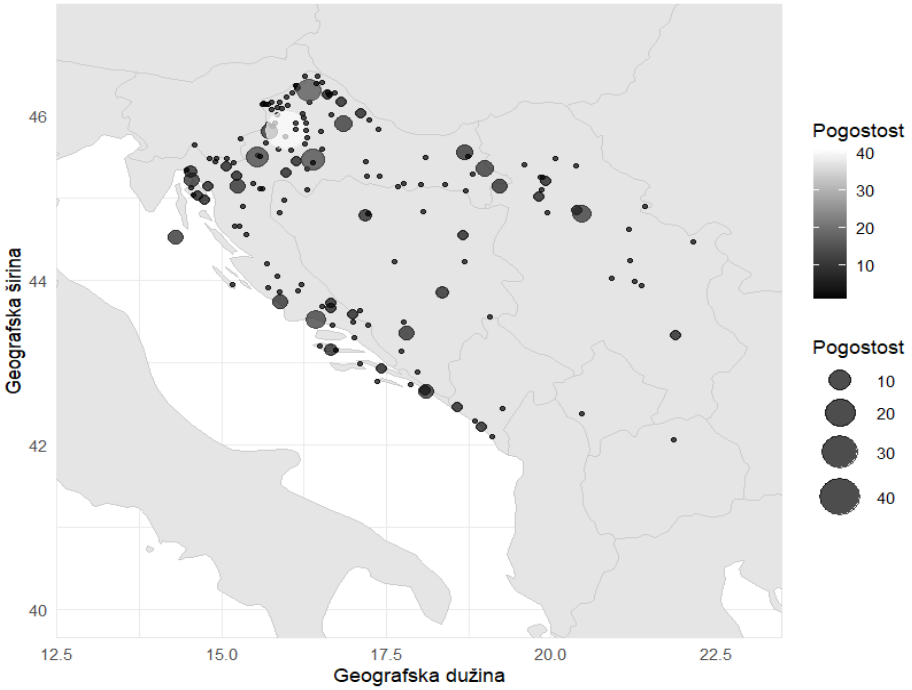

Karta br. 4. Mesta rođenja imigranata iz 2. i 3. klase prema Hisclass 5

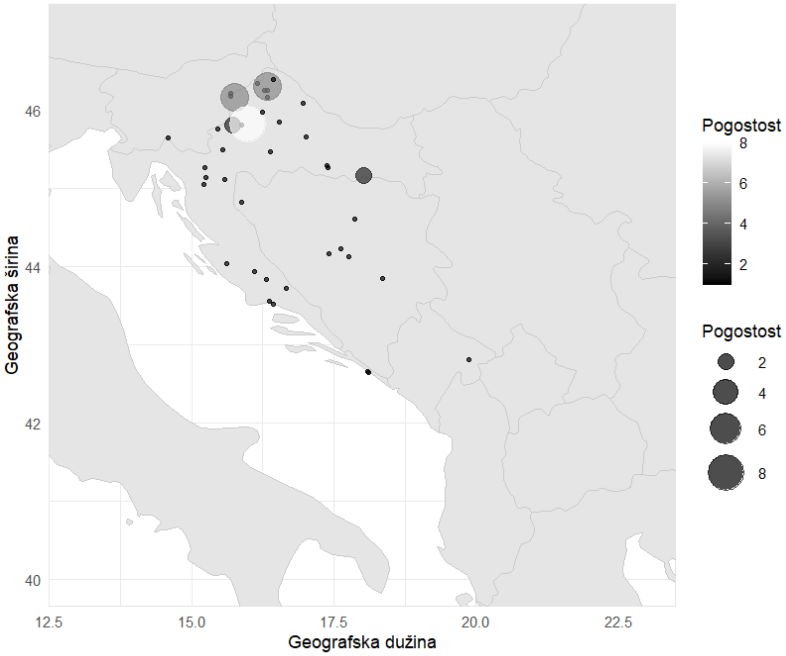

Karta br. 5. Mesta rođenja imigranata iz 4. i 5. klase prema Hisclass 5

Zanimljiv uzorak prikazuje karta mesta rođenja 81 studenta sa popisa iz 1921. godine (Karta 6). Nesrazmerno ih je mnogo iz priobalja. Razlozi su, kao što je već pomenuto, što je Dalmacija bila emigracijski bazen, a takođe i italijanska okupacija tokom rata. Takav je slučaj Ljubomira D. Jurkovića, koga su italijanske vlasti proterale iz Zadra, gde je pohađao gimnaziju. Najpre se preselio u Split, tamo završio gimnaziju, a zatim odlazi na studije u Prag, da bi nakon samo dva semestra otišao u Ljubljanu (1921) i nastavio studije.[56] Njegov razlog iseljavanja je poznat, ali ne znamo zašto je odlučio da se preseli u Ljubljanu. Zna se, da je već u gimnaziji održavao kontakte sa slovenačkim Preporodovskim pokretom, a lično je upoznao i Ivana Endlihera.[57]

Sličan trend je u svom istraživanju uočio i geograf Vladimir Leban u popisu iz 1928. godine, gde i dalje primećuje veliki deo studenata iz Primorske banovine.[58] Analiza studenata iz 1931. godine pokazaće da li je trend zadržan. Takođe je neophodno sprovesti analizu kojom bi se utvrdilo koliko je studenata stiglo u Ljubljanu sa porodicom još pre početka studija, a koliko ih je migriralo isključivo u svrhu studiranja. Povezivanjem lica između popisa bilo bi moguće pratiti i koliko je studenata iz 1921. godine ostalo u Ljubljani nakon studija. U jednom od svojih tekstova Ljubomir D. Jurković pominje da je većina studentskog kluba „Slovenski Jug", koji je bio povezan sa Narodnom radikalnom strankom i sastojao se uglavnom od studenata iz „drugih pokrajina" Kraljevine, nakon studija napustila Ljubljanu, a ostala su samo tri.[59]

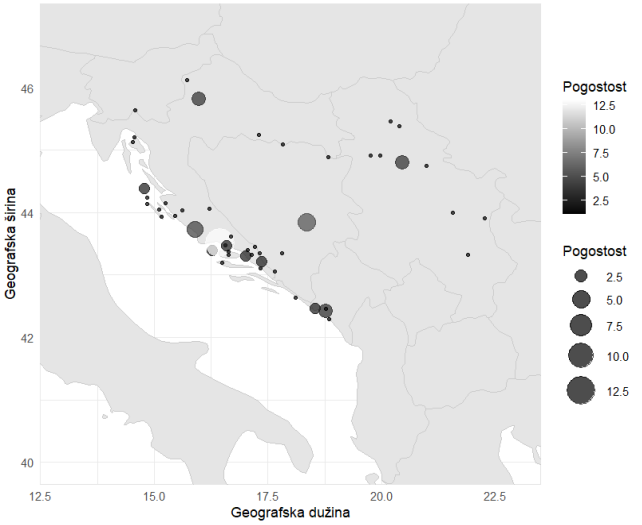

Karta br. 6. Mesta rođenja studenata 1921. godine

56 Arhiv Republike Slovenije (SI AS), Ljubomir D. Jurković (2070), t. e. 1, a. e. 1 i a. e. 2.

57 SI AS, 2070, t. e. 1., a. e. 2. Prilog 4, Curiclum Vitae. – Ivan Endliher (1891–1915) bio je jedan od vođa studentskog jugoslovenskog revolucionarnog pokreta *Preporodovci*. Krajem 1914. godine osuđen je na suđenju Preporodovcima (za antidržavne aktivnosti), a potom je umro u zatvoru u Gracu.

58 Leban, „Doseljevanje", 91.

59 SI AS, 2070, t. e. 2, a. e. 9. Klub studentskih radikala „Slovenski Jug", 4.

Religija 1931. godine[60]

Ubedljivo najveća verska zajednica u Ljubljani bili su rimokatolici. Godine 1931. činili su čak 94,9% ukupnog stanovništva. U poređenju sa poslednjim austrijskim popisom (1910. g.), broj vernika je u relativnom smislu smanjen, jer se 98,7% ljudi u to vreme izjasnilo o katoličkoj (rimokatoličkoj i grkokatoličkoj) veroispovesti. Sa 0,8%, evangelistička veroispovest je u to vreme bila na drugom mestu.[61] Do 1931. godine pravoslavna vera je prešla na drugo mesto sa 3,6%. Novi državni okvir i veća brojnost pravoslavnog stanovništva u Ljubljani omogućili su im da organizuju versku zajednicu. Istočnopravoslavna crkvena opština u Ljubljani imala je konstitutivnu skupštinu 27. februara 1921. godine.[62] Temelji za izgradnju Srpske pravoslavne crkve postavljeni su 1929, a prvo bogosluženje u njoj je održano 1936. godine. U prvim godinama postojanja Kraljevine SHS pravoslavna veronauka je u potpunosti zavisila od samoorganizovanja pojedinih vernika i crkvenog vrha, a od 1931. godine počela je da se sprovodi i zvanično. Pravoslavnu versku nastavu sprovodio je protojerej određenih dana za sve pravoslavne učenike različitih škola u dečačkoj učiteljskoj školi.[63] U poređenju sa katoličkom i pravoslavnom crkvom, ostale crkvene organizacije u Ljubljani imale su mali broj vernika, a time i manju organizacionu moć. Prema popisu iz 1931. godine, treća verska zajednica po brojnosti, muslimanska, činila je samo 0,62%, a evangelistička 0,54%. Sve ostale veroispovesti i nekonfesionalna lica predstavljali su ostatak, odn. 0,34%.

Veću raznolikost pokazuju podaci o imigrantima. Iako je među njima najzastupljenija rimokatolička vera (72,7%), odnos među verskim konfesijama je uravnoteženiji. Pravoslavni imigranti predstavljaju skoro petinu imigranata (18,3%), dok je muslimansku versku pripadnost prijavilo 4,9%. U poređenju sa ukupnom populacijom, među migrantima se izdvaja jevrejska veroispovest (1,1%), dok je procenat evangelista tek nešto veći (1,4%). Ostale veroispovesti predstavljaju između 0,1 i 0,4% (ukupno 1,6%).

Praznine u popisu stanovništva

Kako ističe Štajdl, iz popisa se može zaključiti samo mesto rođenja i prebivališta u tom trenutku, ali se malo zna o svakodnevnoj praksi unutrašnjih migracija.[64] Neki dodatni podaci mogu se izdvojiti prilikom pregle-

60 Godine 1921. u gradskom popisu nije bilo pitanja o religiji.

61 *Spezialortsrepertorium der Österreichischen Länder. Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910. VI. Krain*. Wien, 1919, 1.

62 Bojan Cvelfar, *Srbska pravoslavna cerkev na Slovenskem med svetovnima vojnama* (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2017), 173.

63 Isto, 256–257.

64 Steidl, *On Many*, 16.

da pojedinačnih popisa. Zanimljiv primer je porodica Debelak iz popisa iz 1921. godine.[65] Otac Janko Debelak (tadašnji direktor pošte i telegrama) rođen je u Ljubljani, a supruga Marica u Trstu. Porodično kretanje se može pratiti po mestima rođenja dece. Najstariji sin Janko rođen je u Ljubljani 1895. godine, Milutin u Trstu 1897. godine, ćerka Darinka u Beču 1899. godine, a najmlađa Miroslava 1904. godine u Sarajevu. Porodica Debelak nije jedini takav slučaj u popisima. Njihov primer je navođen jer je ćerka Miroslava, inače poznata kao Mira Marko Debelak-Deržaj, poznata planinarka, rođena u Sarajevu i tako deo ove analize. Njena biografija nam omogućava da dalje rekonstruišemo priču, gde saznajemo da se njen otac selio kao poštanski službenik, ali kada je preuzeo mesto direktora, porodica se konačno nastanila u Ljubljani. Pored mesta prikazanih u popisu, dva puta su boravili i u Zadru (1902. i 1905).[66]

Pored popisa stanovništva i matičnih knjiga, postoje i drugi izvori za proučavanje istorijske demografije koji mogu pružiti dodatne informacije o migracionim putevima pojedinca (npr. spiskovi građana, zavičajni list, notarske i sudske evidencije, itd.). Međutim, i ti izvori imaju ograničenu saznajnu vrednost i retko se čuvaju u celini. Svi ovi izvori nastali su kao proizvod administrativnih postupaka i više predstavljaju stvarnost kroz oči administracije nego populacije koja se razmatra.[67] Da bismo gledali očima migranata, potrebni su nam različiti izvori, posebno lični dokumenti, koji nisu uvek dostupni. Oni nam pomažu da pojasnimo i bolje analiziramo dobijene statističke podatke. Najjednostavnije je, naravno, kada su u pitanju poznate ličnosti koje su već napisale biografije ili studije o svom putu.

Umesto zaključka

Ovaj rad predstavlja samo mali deo mogućih analiza koje su omogućili transkribovani popisni podaci. Rad sa podacima zahteva poznavanje izvora, kako i zašto su nastali, kako su digitalizovani i transkribovani, kao i rigoroznu metodologiju analize. Rad je ograničen na ljubljanske popise stanovništva iz prve Jugoslavije, kada se imigracioni tok sa odabranog geografskog područja intenzivira formiranjem nove države. Metoda prikupljanja i analize podataka omogućava poređenja sa podacima iz vremena Habzburške imperije.

Broj doseljenika iz drugih banovina je stalno rastao i već 1931. godine predstavljao je 3,1% ukupnog stanovništva Ljubljane. Kako je njihov broj

---

65 Zgodovina Slovenije – Sistory.si, https://www.sistory.si/IGNORED_PUBLIC/popisi/23/LJU_504-258-Zvezdarska_ulica-001-04-00220.jpg. Datum pristupa 10. 11. 2024.

66 Borut Batagelj, „Mira Marko Debelak-Dežaj (1904–1948). Vrhunska alpinistka, publicistka in raziskovalka slovenskih gora", v *Pozabljena polovica*, ur. Alenka Šelih in dr. (Ljubljana: Združenje Ona ve: SAZU: Tuma, 2024), 396.

67 Göderle, „Administration, science", 69, 70.

rastao, geografsko područje porekla se proširilo širom zemlje. Kroz analizu se ispostavlja da je struktura imigrantske populacije veoma raznolika u svim aspektima, polu, statusu, starosti, ali i društvenoj strukturi. Imigrirali su iz ruralnih sredina i iz većih gradova, oba pola, svih uzrasta i sa različitim porodičnim statusom. Po nacionalnosti su se identifikovali veoma različito (12 nacionalnosti) i naveli 11 različitih maternjih jezika. U verskom pogledu, bili su znatno raznovrsniji od stanovništva Ljubljane u celini.

Odabrani metodološki postupak omogućava potpuno drugačije analize od postojećih statističkih podataka. Postupak omogućava odabir podataka i poređenja po sopstvenom izboru (primer u studiji je mesto rođenja studenata). Kao i svaki izvor, same baze podataka nisu dovoljne da rasvetle celokupno pitanje migracija. Od njih ne saznajemo ništa o motivima migracije, koliko su se puta selili i gde. Desetogodišnji jaz između popisa onemogućava praćenje kratkoročnih migracija. Za dopunu poslednjeg problema drugi izvori za istorijsku demografiju su najpogodniji, a za lične aspekte migracije lični dokumenti.

Jasnija slika bi zahtevala dalju integraciju u ukupnu sliku migracionih trendova unutar (i van) Kraljevine, kao i šireg regiona. Zanimljivo bi bilo i poređenje sa drugim jugoslovenskim gradom, što bi zahtevalo sličnu analizu podataka. Unutrašnje migracije su generalno nedovoljno istražene zbog nedostatka podataka. Analizom popisa rad daje mali prilog istoriji unutrašnjih migracija u Jugoslaviji između dva rata.

Spisak referenci

Arhivi

- Arhiv Republike Slovenije. Fond 2070, Ljubomir D. Jurković.

Objavljeni izvori

- Bureau der K. K. Statistischen Zentral-Kommission, *Österreichische Statistik. Ergebnisse der Volkszälung vom 31. Dezember 1910. Neue Folge. 1. Band.* Wien: Kaiserlich Königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1917.
- *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine. Knjiga I*. Beograd: Državna štamparija, 1937.
- *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine. Knjiga IV*. Sarajevo: Državna štamparija, 1940.
- *Reichsgesetzblatt für die im Reichsrath vertretenen Königreiche und Länder*, 222/1896. Datum pristupa 6. 1. 2025, ALEX/Österreichische Nationalbibliothek https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=18960004&seite=00000743
- *Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine* 2, 21. kos, 26. 3. 1931.
- *Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine 4*, 35. kos, 29. 4. 1933.
- *Službeni list kraljevske banske uprave Dravske banovine 2*, 21. kos, 26. 3. 1931.
- *Spezialortsrepertorium der Österreichischen Länder. Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910. VI. Krain*. Wien, 1919.

Izvori sa interneta i baze podatka

- Dobaja, Dunja, Filip Čuček, Marta Rendla, Mojca Šorn, Saša Skok, Nives Hribar, Elena Franetič, Sindi Časar, Doroteja Jančar, Damijan Zrim in Nina Golouh, „Transkript popisa prebivalstva Ljubljane 20. 12. 1921: Ulice od črke A do N." [rastuća baza podataka] *Zgodovina Slovenije – SIstory*. Datum pristupa 1. 8. 2023, http://www.sistory.si/publikacije/?menuBottom=8.
- Dobaja, Dunja, Marta Rendla, Mojca Šorn, Andrej Pančur, Arne Jakob Zakrajšek, Filip Čuček, Neja Blaj Hribar, Jan Bernot, Tadeja Tominšek Čehulić, Tadej Madjar, Sara Bertalanič, Špela Bezjak, Tomaž Mesarič, Nina Vidic, Martina Sirk, Brigita Šepec, Sabina Slankovič, Tadeja Dolinšek, Luka Ruter, Timotej Trček, Maja Furlan, Domen Virant, Dijana Klašnja, Maša Slatnar, Sebastjan Sitar, Marsel Hotić, Miha Varga in Katarina Jurkošek. „Transkript popisa prebivalstva Ljubljane 31. 3. 1931: Ulice od črke K do Ž." [rastuća baza podataka] *Zgodovina Slovenije – SIstory*. Datum pristupa 1. 8. 2023, http://www.sistory.si/publikacije/?menuBottom=8.
- Geonames, https://www.geonames.org/ Rowlingson B (2019). _geonames: Interface to the „Geonames" Spatial Query Web Service_. R package version 0.999, https://CRAN.R-project.org/package=geonames.
- Junkka J, Sandström G (2024). _hisco: HISCO classification_. R package version 0.2.9000, https://github.com/junkka/hisco.
- R Core Team, *R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing* (Vienna, 2021). https://www.R-project.org/.
- Skok, Saša, Mojca Šorn, Dunja Dobaja, Andrej Pančur, Tereza Prešeren, Arne Jakob Zakrajšek, Urban Orel, Smiljana Ivanc, Florijan Likar, Miha Gabrovšek, Gašper Bokal, Ivan Smiljanić, Marcela Petrovčič, Žiga Blaj, Samo Videc, Matej Gradišar, Lara Križaj in Marko Berkovič. „Transkript popisa prebivalstva Ljubljane 20. 12. 1921: Ulice od črke M do Z." [rastuća baza podataka] *Zgodovina Slovenije – SIstory*. Datum pristupa 1. 8. 2023, http://www.sistory.si/publikacije/?menuBottom=8
- Šorn, Mojca, Andrej Pančur, Željko Oset, Tadeja Tominšek Čehulić in Arne Jakob Zakrajšek. „Transkript popisa prebivalstva Ljubljane 31. 3. 1931: Ulice od črke A do K." [rastuća baza podataka] *Zgodovina Slovenije – SIstory*. Datum pristupa 1. 8. 2023, http://www.sistory.si/publikacije/?menuBottom=8.
- *Zgodovina Slovenije – SIstory*. „Popisi prebivalstva Slovenije". Datum pristupa: 5. 4. 2024, https://www.sistory.si/publikacije/?menuBottom=8.

Literatura

- Andreson, Briget. „New directions in migration studies: towards methodological de-nationalism". *Comparative Migration Studies* 7, art. no. 36 (2019): 1–13. DOI: 10.1186/s40878-019-0140-8
- Banac, Ivo. *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji: porijeklo, povijest, politika*. Zagreb: Globus, 1988.
- Batagelj, Borut. „Mira Marko Debelak-Dežaj (1904–1948). Vrhunska alpinistka, publicistka in raziskovalka slovenskih gora". V *Pozabljena polovica*, uredile Alenka Šelih, Milica Antić Gaber, Alenka Puhar, Tanja Rener, Rapa Šuklje, Marta Verginella, 396–399. Ljubljana: Združenje Ona ve: SAZU: Tuma, 2024.

– Blaj Hribar, Neja. „Popisi prebivalstva 1857–1931. Predstavitev vira, podatki in analiza". *Prispevki za novejšo zgodovino* 62, šz. 3 (2022): 8–29. DOI: 10.51663/pnz.62.3.01
– Brunnbauer, Ulf. „Labour Emigration from the Yugoslav Region". In *Transnational Societies, Transnational Politics. Migration in the (Post) Yugoslav Region, 19th–21st Century*, edited by Ulf Brunnbauer, 17–49. Múnchen: R. Oldenbourg Verlag, 2009.
– Bubalo Živković, Milka and Bojan Đerčan. „Demographic changes in the Kingdom of SCS and the Kingdom of Yugoslavia". In *Istorija i geografija: Susreti i prožimanja / History and Geography: Meeting and Permeations*, edited by Sofija Božič, 299–317. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, Geografski institut „Jovan Cvijić", SANU.
– Cvelfar, Bojan. *Srbska pravoslavna cerkev na Slovenskem med svetovnima vojnama*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2017.
– Djokić, Dejan ed. *Yugoslavism. Histories of a Failed Idea, 1918–1992.* London: C. Hurst & Co., 2003.
– Fundič, Dušan. „'Being capable or incapable of governing a great Yugoslavia': The Serbian Right Wing and the Ideologies of Yugoslavism (1934–1941)". In *The Serbian Right-Wing Parties and Intellectuals in the Kingdom of Yugoslavia, 1934–1941*, edited by Dragan Bakić, 277–322. Belgrade: Institute for Balkan Studies of the Serbian Academy of Sciences and Arts, 2022.
– Göderle, Wolfang. „Administration, science, and the State: The 1869 Population Census in Austria-Hungary". *Austrian History Yearbook* 47 (2016), 61–88. DOI: 10.1017/S0067237816000072
– Hrstić, Ivan. „Iseljavanje iz Vrgorske krajine od 1921. do 1931". U *Cjelovitost Zabiokovlja: Pluridisciplinarni pristup, zbornik radova*, uredili Anđelko Mrkonjić i Davorin Medić, 74–87. Mostar: Fram Ziral, 2011.
– Kalc, Aleksej. „Demografija mest pred moderno statistiko, s posebnim poudarkom na 18. stoletju in vprašanju urbanega priseljevanja". *Acta Histrie* 14, št. 2 (2006), 363–392.
– Kalc, Aleksej. „Zgodovinski, socialni, gospodarski in politični vidiki migracij na Slovenskem". V *Doba velikih migracij na Slovenskem*, uredili Aleksej Kalc, Mirjam Milharčič Hladnik in Janja Žitnik Serafin, 221–251. Ljubljana: Založba ZRC, 2012.
– Kalc, Aleksej. „Žensko priseljevanje in zaposlovanje v Trstu na prelomu 19. in 20. stoletja". *Dve Domovini*, št. 40 (2014): 11–22.
– Krašovec, Teja. „Primorski priseljenci v Ljubljani – v luči popisa prebivalstva iz leta 1928". *Arhivi* 35, št. 1 (2012): 91–104.
– Leban, Vladimir. „Doseljevanje v Ljubljano". *Geograski vestnik 18*, št. 1–4 (1946): 60–93.
– Leeuwen, Marco H. D. van and Ineke Maas. *Hisclass; a historical international social class scheme*. Leuven: Leuven University Press, 2011.
– Leeuwen, Marco H. D. Van. *HISCO: Historical international standard classification of occupations*. Leuven, Bilgium: Leuven University Press, 2002.
– Malešević, Siniša. „Grounding civic nationhood: the rise and fall of Yugoslav nationalism, 1918–91". *Canadian Slavonic Papers* 66, no. 1–2 (2024): 8–35. DOI: 10.1080/00085006.2024.2357057

- Miletić, Aleksandar R. „(Regular) immigration controls in the interwar (semi-)periphery? East-central- and southeast European policy patterns". In *Refugees and Population Transfer Management in Europe, 1914–1920s*, edited by Kamil Ruszała, 249–282. New York: Routledge, 2024. DOI: 10.4324/9781003472742
- Nielsen, Christian Axboe. *Making Yugoslavs. Identity in King Aleksandar's Yugoslavia*. Toronto: University of Toronto Press, 2014.
- Pančur, Andrej. „Popisi prebivalstva Slovenije 1830–1931. Orodje za transkribiranje historičnih demografskih podatkov". V *Zbornik konference Jezikovne tehnologije in digitalna humanistika*, 29. 9.–1. 10. 2016, uredile Tomaž Erjavec in Darja Fišer, 133–141. Ljubljana: Filozofska fakulteta, UL, 2016. http://nl.ijs.si/jtdh16/JTDH-2016-Proceedings.pdf. Datum pristupa 13. 9. 2024.
- Perovšek, Jurij. „Jugoslovanstvo in vprašanje narodov v južnoslovanski problematiki 19. in 20. stoletja". *Prispevki za novejšo zgodovino* 39, št. 2 (1999): 7–24.
- Pipp, Lojze. „Razvoj števila prebivalstva Ljubljane in bivše Vojvodine Kranjske". *Kronika slovenskih mest* 2, št. 1 (1935): 66–72.
- Reill, Dominique Kirchner, Ivan Jeličić and Francesca Rolandi. „Redefining Citizenship after Empire: The Rights to Welfare, to Work, and to Remain in a Post-Habsburg World". *The Journal of Modern History 94*, no. 2 (2022), 326–362.
- Selišnik, Irena. „Status državljanstva ob nastanku nove Države SHS. Strategije izbire". *Zgodovinski časopis* 75, št. 3–4 (2021): 476–491. DOI: 10.56420/Zgodovinskicasopis.2021.3-4.07
- Sentić, Milica. „Obim i tempo migracionih kretanja stanovništva Jugoslavije". U *Migracije stanovništva Jugoslavije*, 35–48. Beograd: Institut društvenih nauka u Beogradu, 1971.
- Stergar, Rok and Tamara Scheer. „Ethnic boxes: the unintended consequences of Habsburg Bureaucratic classification". *Nationalities Papers* 46, no. 4 (2018): 575–591. DOI: 10.1080/00905992.2018.1448374
- Steidl, Annemarie. *On Many Routes. Internal, European, and Transantlantic Migration in the Late Habsburg Empire*. West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2021.
- Studen, Andrej. „Moderni avstrijski popisi prebivalstva 1857–1910". V *Zgodovinski pogledi na zadnje državno ljudsko štetje v Avstrijskem primorju 1910. Jezik, narodnost, meja*, uredili Barbara Šterbenc Svetina, Petra Kolenc in Matija Godeša, 25–36. Ljubljana: Založba ZRC, 2012.
- Studen, Andrej. *Pedenarca, ksel, kelnerca, žnidar: socialnozgodovinska analiza izvora in poklicne strukture stanovalcev izbranih ljubljanskih ulic iz let 1869–1910*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 1993.
- Šorn, Mojca. *Pomankanje in lakota v Ljubljani med véliko vojno*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2020.
- Troch, Pieter. „Yugoslavism between the World Wars. Indecisive Nation Building". *Nationalities Papers* 38, no. 2 (201): 227–244. DOI: 10.1080/00905990903517819
- Učakar, Tjaša. „Dom, domovina in identiteta: priseljenke v slovenskem prostoru". V *Ženske na poti, ženske napoti = Women away, women on the way: migrantke v slovenski nacionalni imaginaciji = female migrants in the Slovene national imagination*, uredila Ksenija Vidmar Horvat, 169–196. Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2014.

– Valenčič, Vlado. „Etnična struktura ljubljanskega prebivalstva po ljudskem štetju 1880". *Zgodovinski časopis* 28, št. 3–4 (1974): 347–366.
– Vrišer, Igor. *Razvoj prebivalstva na območju Ljubljane*. Ljubljana: Kronika, 1956.

Summary

Neja Blaj Hribar

Internal Migration in the Kingdom of SHS/Yugoslavia. Case Study of Ljubljana and Immigrants from the other Banovinas through Population Censuses

Abstract: The paper examines internal migration to Ljubljana from regions outside the Drava Banovina, drawing on data from the 1921 and 1931 censuses. Because the study relies on raw data and the development of new statistical analyses, the first part of the article is devoted to presenting the sources and outlining the methodology in detail. The second part presents various ways of analysing the demographic data from the census. The aim of the article is not to present the overall problem of immigration to Ljubljana and internal migration in the first Yugoslavia, but to demonstrate its applicability to this hitherto insufficiently researched topic by analysing the censuses. The analysis also shows the inadequacies of the source and how the missing data can be completed.

Keywords: immigration, internal migration, population censuses, interwar Yugoslavia, methodology, statistics

Since internal migration was less regulated and managed by the government, a significant issue in its study is the lack of data. As a serial source, censuses enable at least a partial reconstruction of migrations and allow for the tracking of changes and the identification of patterns. Their main limitation is that they were carried out only every ten years, which means that short-term migrations were not included. As they reflect just a single point in time, only the birthplace and current address were recorded. It is therefore impossible to determine whether individuals moved in the meantime.

The example of Ljubljana and its immigrants from other Banovinas is used in this article to illustrate one method of analysing internal migration. Since the study uses raw data, the article includes a thorough explanation of the methodology and a presentation of the censuses' digital databases. The second part of the article focuses on data analysis and visualisation, and also outlines some potential applications of the data.

The aim of this study is not just to shed light on methodology and data analysis but also to provide insight into an understudied group. Although their number steadily increased and they comprised a diverse population, they made up only 3.1% of Ljubljana's population in 1931. The article

analyses their place of birth, social and marital status, gender, age, nationality, and mother tongue. In addition, some correlations between these variables are examined. In the final section, and throughout the article, recommendations for further research using census data and complementary sources are also provided.